

تحلیل هزینه - سودمندی بازیابی اطلاعات از پایگاه اطلاعاتی مدلاین

سعید اسدی^۱

چکیده: پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی ۲۴ کتابخانه وابسته به دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی را از نظر هزینه‌های خدمات مدلاین، میزان استفاده از این خدمات و هزینه هر کاوش برای دانشگاه ارائه دهنده این خدمت مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران علی‌رغم داشتن بالاترین میزان هزینه، به علت فراهم‌سازی امکان استفاده بیشتر و بهتر از خدمات اطلاع‌رسانی، کمترین هزینه کاوش از پایگاه اطلاعاتی مدلاین بر روی لوح فشرده را داراست و کتابخانه‌های دانشکده بهداشت و مرکزی دانشگاه علوم پزشکی تهران در رده‌های دوم و سوم جای دارند. کمترین میزان استفاده از پایگاه مدلاین در کتابخانه‌های دانشکده دندانپزشکی تهران و بیمارستان شهید رجایی است، لذا بالاترین هزینه هر کاوش از این پایگاه بر روی لوح فشرده، مربوط به این دو مرکز است.

کلیدواژه‌ها: هزینه - سودمندی، بازیابی اطلاعات، پایگاه اطلاعاتی مدلاین

مقدمه

اختراع چاپ، همگانی شدن سوادآموزی، گسترش روزافزون فناوری اطلاعات و تأسیس کتابخانه‌های عمومی در چند قرن گذشته جهش‌های بزرگی در تحول نقش سنتی کتابخانه‌ها بودند، بدین ترتیب کتابخانه‌ها را از گنجینه‌های کتابی که در اختیار عده‌ای اندک بودند به نهادهای اجتماعی در خدمت فرهنگ و دانش بشر مبدل کردند و این نهاد مانند هر نهاد اجتماعی دیگری دارای تعریف، جایگاه و وظایف ویژه و هدفمند شد. امروزه کتابداران می‌کوشند تا در قبال هزینه‌هایی که جامعه به کتابخانه‌ها می‌پردازد، خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی را به بهترین شکل ارائه نمایند، لذا تحقیقات کمی و کیفی در مورد انواع خدمات و منابع

کتابخانه‌ای رواج یافته است. پس از جنگ دوم جهانی، به علت محدودیت‌های مالی ناشی از جنگ، انجام تحقیقات اقتصادی در سازمان‌ها و نهادهای گوناگون از جمله کتابخانه‌ها رواج یافت. میشل عقیده دارد مطالعات مالی می‌توانند میزان بازگشت سرمایه‌هایی که برای خدمات کتابخانه‌ای از جمله خدمات اطلاع‌رسانی صرف شده است یا به عبارت دیگر میزان منافع اطلاعاتی را نشان دهند. در ضمن نتایج این تحقیقات به مدیران و کتابداران برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی امور کتابخانه‌ها کمک می‌کند و به‌علاوه این

۱. مدیر کتابخانه فرهنگسرای جوان (خاوران)

افراد می‌توانند در مواجهه با مسئولان بالاتر و نهادهای محاسباتی، با استفاده از نتایج این تحقیقات از عملکرد کتابخانه‌های متبوع دفاع کنند (IX-XII:۶).

مسئله پژوهش

مدل‌های از مهم‌ترین پایگاه‌های اطلاعات کتابشناختی مورد استفاده در دانشگاه‌های علوم پزشکی، بیمارستان‌ها و مراکز پژوهشی وابسته به این دانشگاه‌هاست که عمدتاً به صورت لوح فشرده و در بعضی مراکز به صورت پیوسته (بیشتر از راه اینترنت) استفاده می‌شود. در سال ۱۳۷۵ در ۳۲ دانشگاه علوم پزشکی کشور، ۷۱ دوره لوح فشرده مدل‌های وجود داشته است (۴:۴۵). با توجه به محدودیت‌های اقتصادی کشور و اینکه مشخص نبودن هزینه‌ها و منافع بهره‌گیری از پایگاه‌های اطلاعاتی از جمله مدل‌های می‌تواند موجب تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی نادرست و اتلاف سرمایه و کاهش کیفیت و کمیت خدمات اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی کشور شود، ضرورت سنجش هزینه‌ها و منافع بهره‌گیری از پایگاه مدل‌های بر روی لوح فشرده آشکار می‌شود. این پژوهش با استفاده از روش هزینه - سودمندی^۱ که قنی است در خدمت مدیران که به رابطه میان منافع یک محصول یا یک خدمت خاص و هزینه‌های تولید آن محصول یا فراهم‌سازی آن می‌پردازد* (۵:۲۴۵)، به محاسبه هزینه‌های ثابت و متغیر صرف شده برای ارائه خدمات کاوش اطلاعات از پایگاه مدل‌های بر روی لوح فشرده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی وابسته به دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی می‌پردازد تا با محاسبه هزینه‌ها و نیز بررسی دفعات مراجعه به پایگاه مدل‌های در مدت یک ماه در هر یک از

مراکز مورد تحقیق، هزینه هر کاوش از پایگاه مدل‌های را محاسبه کند.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این تحقیق تعیین هزینه هر کاوش از پایگاه مدل‌های بر روی لوح فشرده در کتابخانه‌های علوم پزشکی است. اهداف ویژه این تحقیق عبارتند از:

۱. تعیین دفعات مراجعه به پایگاه مدل‌های بر روی لوح فشرده در هر کتابخانه در مدت یک ماه؛
۲. محاسبه هزینه‌های صرف شده برای خدمات کاوش اطلاعات از پایگاه مدل‌های بر روی لوح فشرده در هر مرکز؛
۳. تعیین هزینه هر رکورد بازیابی شده از پایگاه مدل‌های؛
۴. مقایسه هزینه - سودمندی خدمات مدل‌های در دانشگاه‌های مختلف؛
۵. مقایسه هزینه - سودمندی خدمات مدل‌های در کتابخانه مرکزی هر دانشگاه با کتابخانه‌های دانشکده‌ای و بیمارستانی همان دانشگاه.

سوالات پژوهش

۱. چند کاوش در مدت یک ماه در کتابخانه‌های مورد تحقیق انجام شده و چه مقدار آن از پایگاه مدل‌های بر روی لوح فشرده بوده است؟
۲. مجموع هزینه‌های صرف شده برای خدمات مدل‌های (شامل هزینه کاغذ مصرف شده برای چاپ رکوردهای مدل‌های، هزینه سخت‌افزار، هزینه لوح‌های مدل‌های و حقوق یک ماه کارکنان متصدی خدمات

و نظام‌های پیوسته‌ی بازایی اطلاعات بوده است، اکبری‌نژاد موسوی با بررسی نظام کواستل بیان می‌دارد که هزینه‌ی پرداخت شده به این نظام پیوسته بابت هر کاوش در سال ۱۳۶۷ به‌طور متوسط ۱۳,۶۱۵,۰۴۲ ریال بوده است که ۵۸/۶۵ درصد آنرا سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی به‌صورت یارانه پرداخته است (۶۵:۲).

آقاعباسی معتقد است که مشکل اصلی نظام‌های پیوسته از دیدگاه مراجعان، گرانی این خدمات است. زمان‌های طولانی نوبت‌دهی و اختلاف ارتباطی از دیگر مشکلات این نظام‌ها هستند (۴۵:۱).

اورنگیان معتقد است که هر چند یارانه‌ی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی در خصوص کاوش از بانک‌های اطلاعاتی پیوسته بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۴ کاهش یافته و از ۷۰ درصد به ۳۰ درصد رسیده، ولی رضایتمندی مراجعان ثابت مانده است. همچنین علی‌رغم اینکه ۴۲ درصد جامعه‌ی مراجعه‌کننده به نظام‌های پیوسته قبلاً از لوح نوری هم استفاده کرده‌اند ولی باز هم به استفاده از نظام‌های پیوسته روی آورده‌اند و این مطلب حاکی از برتری نظام‌های پیوسته از نظر کاربران خدمات اطلاع‌رسانی است (۵۴:۳).

چگونگی اجرای پژوهش

برای اجرای این تحقیق ابتدا مشخصات امکانات، تجهیزات، نرم‌افزار و نیروی انسانی مرتبط با خدمات مدلاین در هر یک از کتابخانه‌های مورد نظر استخراج و هزینه‌های مختلف این خدمات برای هر کتابخانه محاسبه شد. سپس در یک دوره‌ی زمانی یک ماهه کاوش‌های انجام شده در هر یک از کتابخانه‌های مورد نظر دقیقاً بررسی شد. با در اختیار داشتن ورودی‌ها

مدلاین) در هر مرکز چقدر است؟

۳. آیا هزینه‌ی هر کاوش از پایگاه مدلاین برای دانشگاه‌های متبوع، براساس هزینه‌های صرف شده در

هر مرکز و بر پایه‌ی روش هزینه - سودمندی است؟

۴. آیا هزینه‌ی هر رکورد بازایی شده از پایگاه مدلاین برای دانشگاه‌های متبوع، براساس هزینه‌های صرف

شده و بر پایه‌ی روش هزینه - سودمندی است؟

۵. آیا بین هزینه‌ی هر کاوش از پایگاه مدلاین در کتابخانه‌های مشابه در دانشگاه‌های مورد تحقیق تفاوت

معنی‌داری وجود دارد؟

۶. آیا بین هزینه‌ی هر کاوش از پایگاه مدلاین در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های مورد تحقیق با

کتابخانه‌های دانشکده‌ای و بیمارستانی همان دانشگاه تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

روش، ابزار و جامعه‌ی پژوهش

این پژوهش به روش پیمایشی انجام شده که در آن از دو فهرست کنترل برای گردآوری اطلاعات پژوهش استفاده شده است، یکی برای جمع‌آوری اطلاعات مرتبط با امکانات و هزینه‌ها و دیگری برای جمع‌آوری اطلاعات کاوش‌ها. جامعه‌ی تحقیق همه‌ی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دارای خدمات مدلاین، وابسته به دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی مستقر در شهر تهران را در برمی‌گیرد. تعداد کل این مراکز ۳۴ کتابخانه است که ۸ کتابخانه به دلایل مختلف از تحقیق کنار گذاشته شدند.

مروری بر مطالعات گذشته

مطالعات هزینه - سودمندی انجام شده در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشتر در مورد نشریات ادواری

(هزینه تجهیزات، نیروی انسانی و...) و خروجی‌های خدمات (تعداد و مشخصات کاوش‌های انجام شده)، موارد مورد نظر پژوهش تجزیه و تحلیل شد.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

جدول ۱ توزیع فراوانی کاوش‌های انجام شده در مراکز مورد تحقیق را نشان می‌دهد.

یافته‌های این جدول مبین آن است که تعداد کاوش‌های انجام یافته در مدت یک‌ماه در کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران ۶۶۲ مورد بود که ۶۲۲ مورد آن از پایگاه مدلاین بر روی لوح فشرده بوده است. باین حساب این کتابخانه دارای بالاترین تعداد کاوش از پایگاه مدلاین است. کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و دانشکده بهداشت دانشگاه تهران نیز در رده‌های بعدی هستند. کمترین تعداد کاوش در مدت یک‌ماه از پایگاه مدلاین مربوط به کتابخانه‌های دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران و بیمارستان‌های شهید رجایی و سینا بوده است. برخی کتابخانه‌ها تنها دارای پایگاه مدلاین بوده‌اند در حالی که بعضی دیگر، پایگاه‌های دیگری را نیز در اختیار داشتند. در کتابخانه دانشکده دندانپزشکی علوم پزشکی تهران تنها ۶/۱ درصد کاوش‌ها از مدلاین بوده است.

هزینه‌های خدمات مدلاین

هزینه‌های مختلفی برای یک خدمت اطلاعاتی وجود دارد که کنترل همه آنها کاری دشوار و حتی غیرممکن است، به همین علت در تحقیقات هزینه - سودمندی معمولاً معیارهای خاصی اندازه‌گیری و محاسبه می‌شوند. در این پژوهش هزینه کاغذ مصرف

شده برای چاپ رکوردهای بازیابی شده از پایگاه مدلاین؛ هزینه لوح‌های نوری پایگاه مدلاین؛ هزینه سخت‌افزار مورد استفاده برای خدمات مدلاین و حقوق کارمند متصدی این خدمت محاسبه شد. به منظور محاسبه هزینه کاغذ مورد استفاده برای چاپ رکوردهای بازیابی شده از پایگاه مدلاین با مراجعه به سابقه کاوش‌ها، میزان کاغذ مصرف شده در یک‌ماه به دست آمد و بدین ترتیب هزینه کاغذ مصرف شده در هر کتابخانه محاسبه شد. (جدول ۲).

برای محاسبه هزینه سخت‌افزار مورد استفاده، با در نظر گرفتن عمر مفید تجهیزات رایانه‌ای (به‌طور یکسان ۵ سال برای همه کتابخانه‌ها) و میزان استفاده از این تجهیزات برای کاوش اطلاعات از پایگاه مدلاین (نسبت کاوش‌های مدلاین به کل کاوش‌ها) و نیز هزینه تعمیرات، معلوم شد که کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، شهید بهشتی و نیز دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تهران به ترتیب با ۹۹۳,۰۵۲ ریال، ۷۴۲,۰۰۰ ریال و ۳۳۳,۰۰۰ ریال بیشترین هزینه‌های سخت‌افزاری را در رابطه با خدمات مدلاین داشته‌اند. کمترین هزینه سخت‌افزاری هم با ۱۱,۱۵۳ ریال متعلق به دانشکده دندانپزشکی دانشگاه تهران است.

در مورد هزینه خرید لوح‌های نوری مدلاین، هر جا که از وضعیت خرید، اظهار بی‌اطلاعی شده بود، میانگین هزینه سایر مراکزی که لوح‌های نوری مدلاین را از راه خریداری به دست آورده بودند، لحاظ شد.

برای محاسبه حقوق و مزایای کارمندان متصدی مدلاین، نسبت کار آنان در رابطه با مدلاین به کل وظایفی که انجام می‌دهند مورد نظر قرار گرفت. بالاترین هزینه در این خصوص به کتابخانه مرکزی دانشکده علوم پزشکی ایران تعلق داشت.

جدول ۱. توزیع فراوانی کاوش‌های انجام شده در کتابخانه‌های مورد تحقیق در مدت یک ماه

تعداد کاوش‌ها	مدل‌این		سایر پایگاه‌ها		مجموع پایگاه‌ها		درصد تعداد کاوش‌های مدل‌این	تعداد کاوش‌ها
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۶۲۲	۴۸/۱	۴۰	۱۳/۶	۴۶۲	۴۱/۷	۹۴	مرکزی (ع.پ.ایران)	
۱۴	۱/۱	۲۲	۷/۵	۳۶	۲/۳	۳۸/۹	پرستاری (ع.پ.ایران)	
۲۰	۱/۵	۰	۰	۲۰	۱/۳	۱۰۰	توانبخشی (ع.پ.ایران)	
۳	۰/۲	۵	۱/۷	۷	۰/۴	۲۸/۶	ب. شهید رجایی **	
۱۶	۱/۲	۰	۰	۱۶	۱	۱۰۰	ب. فیروزآبادی **	
۶	۰/۵	۲۶	۸/۸	۳۲	۲	۱۸/۸	انستیتو روانپزشکی تهران **	
۱۳۱	۱۰/۱	۰	۰	۱۳۱	۸/۲	۱۰۰	مرکزی (ع.پ.شهید بهشتی)	
۵	۰/۴	۰	۰	۵	۰/۳	۱۰۰	پزشکی (ع.پ.شهید بهشتی)	
۱۲	۰/۹	۰	۰	۱۲	۰/۸	۱۰۰	پیراپزشکی (ع.پ.شهید بهشتی)	
۱۳	۱	۳۴	۱۱/۵	۴۷	۳	۲۷/۷	داروسازی (ع.پ.شهید بهشتی)	
۴۹	۳/۸	۱۷	۵/۸	۶۶	۴/۲	۷۴/۲	توانبخشی (ع.پ.شهید بهشتی)	
۴۲	۳/۳	۰	۰	۴۲	۲/۶	۱۰۰	ب. امام حسین (ع) (ع.پ.شهید بهشتی)	
۲۲	۱/۷	۰	۰	۲۲	۱/۴	۱۰۰	ب. طالقانی (ع.پ.شهید بهشتی)	
۲۹	۲/۲	۰	۰	۲۹	۱/۸	۱۰۰	ب. کودکان (مقید) (ع.پ.شهید بهشتی)	
۱۲	۰/۹	۱۱	۳/۷	۲۳	۱/۴	۵۲/۲	ب. لبافی‌نژاد (ع.پ.شهید بهشتی)	
۴۱	۳/۲	۰	۰	۴۱	۲/۶	۱۰۰	ب. مسیح دانشوری (ع.پ.شهید بهشتی)	
۴۴	۳/۳	۲	۰/۷	۴۴	۳/۸	۹۵/۵	مرکزی (ع.پ.ایران)	
۲	۰/۲	۳۱	۱۰/۵	۳۳	۲/۱	۶/۱	دندانپزشکی (ع.پ.ایران)	
۵۶	۴/۳	۶۸	۲۳	۱۲۴	۷/۸	۴۵/۲	داروسازی (ع.پ.ایران)	
۹۸	۷/۵	۱۳	۴/۴	۱۱۱	۷	۸۸/۳	بهداشت (ع.پ.ایران)	
۲۷	۲/۱	۳	۱	۳۰	۱/۹	۹۰	پرستاری (ع.پ.ایران)	
۱۴	۱/۱	۰	۰	۱۴	۰/۹	۱۰۰	مرکز طبی کودکان (ع.پ.ایران)	
۱۵	۱/۲	۱۷	۵/۸	۳۲	۲	۴۶/۹	ب. فارابی (ع.پ.ایران)	
۲	۰/۲	۶	۲	۸	۰/۵	۲۵	ب. سینا (ع.پ.ایران)	
۱۲۹۲	۱۰۰	۲۹۵	۱۰۰	۱۵۸۷	۱۰۰	—	جمع	

ب. مخفف بیمارستان و ع. پ. مخفف دانشگاه علوم پزشکی است.

مجموع هزینه‌های خدمات مدل‌این

شهید بهشتی با ۲,۲۴۳,۳۵۰ ریال و کتابخانه بیمارستان مسیح دانشوری با ۱,۱۹۶,۲۳۶ ریال در رده‌های بعدی قرار دارند. همچنین بیمارستان سینا با ۳۰۴,۴۰۰ ریال کمترین هزینه ماهانه مدل‌این را داشته است.

بیشترین هزینه صرف شده برای خدمات مدل‌این مربوط به کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران با ۲,۹۴۵,۱۵۲ ریال است که ۱۳/۵ درصد کل هزینه‌های صرف شده در تمام مراکز را به خود اختصاص داده است. کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی

جدول ۲. هزینه‌های صرف شده برای خدمات مدلاین در هر یک از کتابخانه‌های مورد تحقیق در مدت یک ماه و توزیع فراوانی هزینه‌های صرف شده

جمع هزینه ماهانه خدمات مدلاین		هزینه‌ها به تفکیک (به ریال)				هزینه‌ها	کتابخانه
		متغیر	ثابت				
درصد فراوانی	مبلغ به ریال	کاغذ	حقوق کارکنان	ترم افزار مدلاین	سخت افزار		
۱۳/۵	۲,۹۴۵,۱۵۲	۱۳۳,۳۵۰	۱,۲۰۰,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۹۹,۳۰۵۲	کتابخانه مرکزی	دانشگاه علوم پزشکی ایران
۴	۸۶۸,۰۱۲	۶,۲۰۰	۷۷۵,۰۰۰	۰	۸۶,۸۱۲	دانشکده پرستاری	
۲/۱	۴۵۶,۱۳۳	۲۷,۳۰۰	۲۰۶,۰۰۰	۰	۲۲۲,۸۳۳	دانشکده توانبخشی	
۳	۶۵۶,۴۱۷	۵۰	۲۲۷,۵۰۰	۳۵۰,۰۰۰	۷۸,۸۶۷	بیمارستان شهید رجایی	
۳/۱	۶۶۱,۴۲۰	۱,۹۲۰	۵۰۷,۵۰۰	۰	۱۵۲,۰۰۰	بیمارستان فیروزآبادی	
۲/۷	۵۹۳,۳۷۷	۷,۷۰۰	۵۳۵,۰۰۰	۲۵,۸۳۳	۳۴,۸۴۴	انستیتو روانپزشکی	
۱۰/۳	۲,۲۴۳,۳۵۰	۵۶,۱۰۰	۸۲۶,۵۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۷۴۲,۰۰۰	کتابخانه مرکزی	
۱/۵	۳۲۸,۴۳۳	۲,۱۰۰	۱۵۵,۰۰۰	۰	۱۷۱,۳۳۳	دانشکده پزشکی	
۲/۵	۵۵۱,۲۴۰	۲,۹۴۰	۳۳۵,۰۰۰	۰	۲۲۳,۳۰۰	دانشکده پیراپزشکی	
۴/۶	۱,۰۰۳,۶۱۳	۴,۲۳۵	۳۲۰,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۶۰,۶۲۸	دانشکده داروسازی	
۴/۹	۱,۰۶۲,۳۴۳	۷,۶۰۰	۹۱۵,۰۰۰	۰	۱۳۹,۷۴۳	دانشکده توانبخشی	
۳/۶	۷۹۰,۴۹۲	۲۱,۸۲۵	۶۰۱,۵۰۰	۰	۱۶۷,۱۶۷	بیمارستان امام حسین (ع)	
۱/۷	۳۷۳,۶۳۳	۳۰۰	۱۴۰,۰۰۰	۰	۲۳۳,۳۳۳	بیمارستان طالقانی	
۳/۱	۶۷۱,۵۳۸	۹,۲۰۵	۵۰۰,۰۰۰	۰	۱۶۲,۳۳۳	بیمارستان کودکان مفید	
۴/۵	۹۶۶,۸۹۰	۳,۴۴۰	۲۵۰,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۹۴,۷۰۰	بیمارستان لیاقی نژاد	
۵/۵	۱,۱۹۶,۲۶۳	۱۲,۶۸۰	۳۹۵,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۱۶۹,۸۳۳	بیمارستان مسیح دانشوری	
۳/۲	۷۰۲,۰۷۸	۱۱,۲۰۰	۱۹۰,۰۰۰	۲۸۷,۵۰۰	۲۱۳,۳۷۸	کتابخانه مرکزی	دانشگاه علوم پزشکی تهران
۵/۲	۱,۱۳۰,۸۵۲	۹۵۰	۵۰۰,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۱۱,۱۵۳	دانشکده پزشکی	
۴/۷	۱,۰۱۵,۷۵۴	۱۳,۵۸۰	۳۶۵,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۱۱۸,۴۲۴	دانشکده داروسازی	
۵/۳	۱,۱۴۹,۷۵۴	۹۱,۹۱۰	۳۳۱,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۲۰۸,۰۹۴	دانشکده بهداشت	
۳/۴	۷۳۹,۲۵۰	۴,۷۵۰	۴۰۱,۵۰۰	۰	۳۳۳,۰۰۰	دانشکده پرستاری	
۴/۶	۹۸۷,۶۸۰	۳,۴۳۰	۲۰۰,۰۰۰	۶۱۸,۷۵۰	۱۶۵,۵۰۰	مرکز طبی کودکان	
۱/۶	۳۳۹,۹۱۳	۱,۱۵۵	۱۲۵,۰۰۰	۹۹,۱۶۶	۱۱۴,۵۹۲	بیمارستان فارابی	
۱/۴	۳۰۴,۴۰۰	۴۰۰	۲۲۲,۰۰۰	۳۸,۳۳۳	۴۳,۶۶۷	بیمارستان سینا	
۱۰۰	۲۱,۷۳۷,۹۸۸	۴۴۴,۳۲۰	۱۰,۰۰۳,۵۰۰	۶,۳۶۹,۵۸۲	۴,۹۴۰,۵۸۶	جمع	

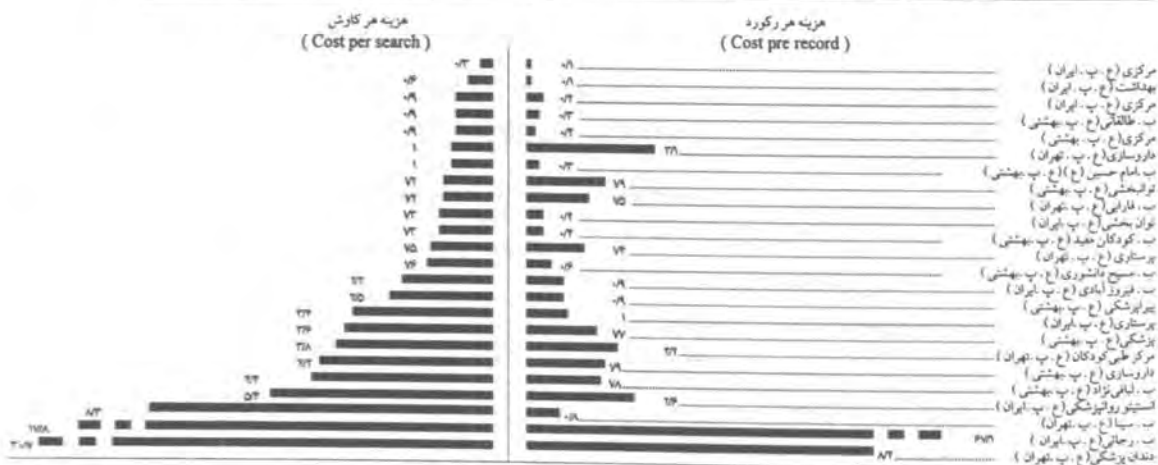
هزینه هر کاوش

کاوش بهترین هزینه - سودمندی خدمات مدلاین را به خود اختصاص داده است و کتابخانه‌های دانشکده بهداشت و مرکزی دانشگاه علوم پزشکی تهران در رده‌های دوم و سوم قرار دارند. کتابخانه دانشکده دندانپزشکی دانشگاه تهران با صرف ۵۶۵,۴۲۷ ریال هزینه برای هر بار کاوش از مدلاین در انتهای جدول قرار دارد و کمترین هزینه - سودمندی را در این خصوص داراست.

براساس داده‌های جدول ۱ و ۲ هزینه هر کاوش از پایگاه مدلاین یک بار بدون در نظر گرفتن بهای دریافتی از مراجعان و یک بار با در نظر داشتن این عامل محاسبه شد. همچنین با استفاده از یافته‌های این پژوهش، هزینه هر رکورد بازیابی شده از پایگاه مدلاین نیز محاسبه شد (جدول ۳ و نمودار ۱). کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران با صرف ۴,۷۳۵ ریال هزینه برای هر

جدول ۳. رده بندی هزینه - سودمندی خدمات مدلای در کتابخانه های مورد تحقیق براساس "هزینه هر کاوش" و "هزینه هر کاوش منهای وجه دریافتی از مراجعان" و "هزینه هر رکورد بازیابی شده"

رتبه	هزینه هر کاوش Cost-Per-Search		هزینه هر کاوش منهای دریافتی		هزینه هر رکورد Cost-Per-Record	
	کتابخانه	ریال	کتابخانه	ریال	کتابخانه	ریال
اول	مرکزی - ایران	۴,۷۳۵	مرکزی - ایران	۴,۷۳۵	بهداشت - تهران	۱۳۵
دوم	بهداشت - تهران	۱۱,۷۳۲	ب. امام حسین	۱۰,۱۰۴	مرکزی - ایران	۲۴۱
سوم	مرکزی - تهران	۱۶,۷۱۶	بهداشت - تهران	۱۰,۳۹۳	مرکزی - بهشتی	۲۲۴
چهارم	ب. طالقانی	۱۶,۹۸۳	داروسازی - تهران	۱۵,۲۱۶	ب. امام حسین	۷۰۵
پنجم	مرکزی - بهشتی	۱۷,۱۲۵	مرکزی - تهران	۱۵,۴۳۲	ب. طالقانی	۸۲۷
ششم	داروسازی - تهران	۱۸,۱۳۸	مرکزی - بهشتی	۱۶,۶۴۳	ب. کودکان مفید	۸۹۳
هفتم	ب. امام حسین (ع)	۱۸,۸۲۱	ب. طالقانی	۱۶,۹۸۳	توانبخشی - ایران	۹۳۹
هشتم	ب. فارابی	۲۲,۶۶۱	توانبخشی - تهران	۲۱,۴۵۷	ب. مسیح دانشوری	۱,۴۶۲
نهم	توانبخشی - ایران	۲۲,۸۰۷	ب. مفید	۲۲,۵۶۶	ب. سینا	۲,۱۱۴
یازدهم	ب. کودکان مفید	۲۳,۱۵۶	ب. فارابی	۲۲,۶۶۱	پیراپزشکی - بهشتی	۲,۲۹۷
دوازدهم	پرستاری - تهران	۲۷,۳۸۰	پرستاری - تهران	۲۲,۶۶۱	پیراپزشکی - بهشتی	۲,۴۹۷
سیزدهم	ب. مسیح دانشوری	۲۹,۱۷۷	ب. مسیح دانشوری	۲۹,۱۷۷	پرستاری - ایران	۲,۴۵۲
چهاردهم	ب. فیروزآبادی	۴۱,۳۳۹	ب. فیروزآبادی	۴۰,۸۹۰	پرستاری - تهران	۳,۴۰۷
پانزدهم	پیراپزشکی - بهشتی	۴۵,۹۳۷	پیراپزشکی - بهشتی	۴۵,۵۸۳	ب. فارابی	۳,۶۱۶
شانزدهم	پرستاری - ایران	۶۲,۰۰۱	پرستاری - ایران	۶۲,۰۰۱	پزشکی - بهشتی	۴,۲۱۱
هفدهم	پزشکی - ایران	۶۵,۶۸۷	پزشکی - بهشتی	۶۵,۳۹۷	ب. لیافی نژاد	۴,۴۵۶
هجدهم	مرکز طبی کودکان	۷۰,۵۴۹	مرکز طبی کودکان	۷۰,۱۹۲	توانبخشی - بهشتی	۴,۵۷۹
نوزدهم	داروسازی - بهشتی	۷۷,۲۰۱	داروسازی - بهشتی	۷۶,۶۷۴	داروسازی - بهشتی	۴,۷۵۷
بیستم	ب. لیافی نژاد	۸۰,۵۷۴	ب. لیافی نژاد	۷۹,۸۳۶	مرکز طبی کودکان	۵,۳۶۸
بیست و یکم	انستیتوروانپزشکی	۹۸,۸۹۶	انستیتوروانپزشکی	۹۸,۸۹۶	انستیتوروانپزشکی	۶,۴۵۰
بیست و دوم	ب. سینا	۱۵۲,۲۰۰	ب. سینا	۱۵۲,۲۰۰	داروسازی - تهران	۷,۴۶۹
بیست و سوم	ب. شهید رجایی	۳۲۸,۲۰۹	ب. شهید رجایی	۳۲۸,۲۰۹	دندانپزشکی - تهران	۲۰,۵۶۱
بیست و چهارم	دندانپزشکی - تهران	۵۶۵,۴۲۷	دندانپزشکی - تهران	۵۶۵,۰۰۲	ب. شهید رجایی	۱۶۴,۱۰۴

نمودار ۱. درصد فراوانی هزینه - سودمندی خدمات مدلای در کتابخانه های مورد تحقیق براساس هزینه تمام شده هر کاوش و هزینه تمام شده هر رکورد بازیابی شده (مرتب شده براساس هزینه هر کاوش)

نتیجه گیری

نتایج نشان می‌دهد که کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران دارای کمترین هزینه برای هر کاوش از پایگاه مدلاین بر روی لوح فشرده است و این در حالی است که کتابخانه مذکور دارای بالاترین هزینه‌های مرتبط با خدمات مدلاین است، این مطلب نشان دهنده این است که تنها بالاتر بودن هزینه‌ها، دلیل کاهش میزان هزینه - سودمندی یک خدمت اطلاعاتی نیست و عامل مهم‌تری که می‌تواند هزینه‌ها را جبران کند، میزان استفاده از این خدمات است.

همچنین میزان بهای دریافتی از مراجعان می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر هزینه - سودمندی خدمات اطلاع‌رسانی تأثیر بگذارد. این مطلب به‌ویژه در مورد مراکز غیردولتی حائز اهمیت است. چنانچه به‌جای تعداد کاوش‌ها، تعداد رکوردهای بازیابی شده را ملاک قرار دهیم در این صورت کمترین هزینه هر رکورد مربوط به دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران خواهد بود (۱۳۵ ریال برای هر کاوش) و کتابخانه‌های مرکزی ایران و شهید بهشتی در رده‌های بعد قرار می‌گیرند. هزینه هر رکورد بازیابی شده همچنین می‌تواند بیانگر میزان هزینه - سودمندی یک نظام اطلاعاتی باشد. در این صورت دفعات مراجعه به یک پایگاه یا نظام اطلاعاتی و تعداد رکوردهای بازیابی شده می‌تواند عامل تعیین‌کننده‌ای باشد که این نیز به عوامل مختلفی چون عام و خاص بودن موضوعات و مهارت کاوشگر بستگی دارد.

برخی پیشنهادهای پژوهش

۱. با توجه به هزینه نسبتاً زیاد لوح‌های فشرده مدلاین و وجود پایگاه‌های فراوان در موضوعات

مختلف، پیشنهاد می‌شود در کتابخانه‌هایی که امکان استفاده از پایگاه‌های اختصاصی‌تر وجود دارد، پایگاه مدلاین خریداری نشود.

۲. از آنجا که هزینه‌های خدمات مدلاین تقریباً غیرقابل اجتناب هستند، پیشنهاد می‌شود با تمهیدات گوناگون میزان استفاده از این خدمات افزایش یابد تا هزینه - سودمندی این خدمات بهبود یابد. آموزش مراجعان و فراهم‌سازی امکان کاوش بی‌واسطه و نیز استفاده از کتابداران مجرب برای تصدی کاوش‌ها از جمله این اقدامات است.

سخن آخر

لنکستر^۱ معتقد است سنجش دقیق هزینه - سودمندی ناممکن است. این امر ناشی از تعدد عوامل محسوس و نامحسوس مؤثر در ارائه یک خدمت یا تولید یک کالا است (۵: ۲۴۹). در این تحقیق نیز اصراری بر حقیقی بودن ارقام ذکر شده نیست، اما چون از نظر پژوهش و عوامل مؤثر بر هزینه - سودمندی در مورد تمام مراکز، یکسان عمل شده است، لذا می‌توان نسبت‌ها و رتبه‌بندی‌های پژوهش حاضر را معتبر دانست.

تاریخ دریافت: ۷۹/۲/۱۰

مآخذ

۱. آقا عباسی، بدالله. بررسی استفاده از نظام اطلاعاتی دیالوگ در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.

۲. اسدی، سعید. تحلیل هزینه - سودمندی بازیابی اطلاعات از پایگاه اطلاعاتی مدلاین بر روی لوح فشرده در کتابخانه‌های

۵. دلیلی، حمید. فهرستگان دیسک‌های نوین در مراکز آموزشی و تحقیقاتی ایران، تهران، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۷۵.

6. Lancaster, F.W. "Evaluation and Testing of Information Retrieval Systems". *Encyclopedia of Library And Information Science (ELIS)*. Vol.8, PP.245-249.

7. Mitchell, B.J. Tanis, N.E. & Jaffee, J. Cost Analysis of Library Functions: A Total System Approach. Greenwich: JAI, 1974.

وابسته به دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۸).

۳. اکبری‌نژاد موسوی، سعید. بررسی استفاده از سیستم کواستل در ایران (با تأکید بر سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران) پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.

۴. اورنگیان، آذر. ارزشیابی هزینه - سودمندی خدمات اطلاعاتی پیوسته (online) در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و مشترکین آن، سال ۱۳۷۴. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.

مترجمان پیوسته!

در جستجوهای اینترنتی گاهی مطالبی را می‌یابیم که زبان آن را نمی‌دانیم. سایت‌های بسیاری در پهنه اینترنت امکان ترجمه را فراهم آورده‌اند. کافی است شما مطلب مورد نظرتان را کپی کرده و به یکی از این سایت‌ها منتقل کنید، به راحتی ترجمه انجام خواهد شد. البته می‌دانیم که ترجمه ماشینی هیچ‌گاه از دقت لازم برخوردار نیست. ذیلاً آدرس بعضی از این سایت‌ها آورده می‌شود. در این سایت‌ها امکان ترجمه به زبان‌های انگلیسی، فرانسوی، ایتالیایی، آلمانی، روسی، سوئدی، صربی و ترکی و... فراهم آمده است. این امکان دو سویه است.

<http://babelfish.altavista.com/>

<http://www.freetranslation.com/>

<http://www.systransoft.com/>

<http://www.translate.ru/>

<http://www.tranexp.com:2000/InterTran>.